

การศึกษานวนิยายเรื่องเมียหลวงโดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมแนวรื้อสร้าง*
A Study of Mia Luang (Lawful Wife): A Deconstruction
Perspective

ทำนอง วงศ์พุทฺธ

Thamnong Wongphut

หลักสูตรภาษาไทยและการสื่อสาร

Thai and Communication Curriculum

คณะศิลปศาสตร์

Faculty of Liberal Arts

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani University

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การวิจารณ์วรรณกรรมแนวรื้อสร้าง : แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการวิจารณ์” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการวิจารณ์วรรณกรรมแนวรื้อสร้างใน 2 ประเด็นคือ (1) แนวคิดและทฤษฎีการวิจารณ์วรรณกรรมแนวรื้อสร้าง และ (2) แนวทางการวิจารณ์วรรณกรรมโดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวรื้อสร้าง โดยรวบรวมความรู้จากหนังสือทฤษฎีวรรณกรรมและวรรณกรรมวิจารณ์ และทดลองศึกษากับวรรณกรรมไทย

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษานวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของตัวบทนั้นมีสองระดับ ระดับแรกคือความหมายหลักที่สื่อผ่านกรอบโครงของเรื่อง ส่วนอีกระดับหนึ่งคือความหมายในทางตรงข้ามที่ซุกซ่อนอยู่ในตรรกะอันเป็นรายละเอียดปลีกย่อยของเรื่อง

* บทความวิจัยจากงานวิจัยเรื่อง “การวิจารณ์วรรณกรรมแนวรื้อสร้าง : แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการวิจารณ์”

คู่ตรงข้ามที่สำคัญของนวนิยายเรื่องนี้คือคู่ระหว่าง ความไม่เจ้าชู้/ความเจ้าชู้ คู่ตรงข้าม ประเด็นความเท่าเทียมทางเพศระหว่าง วิธีคิดแบบใหม่/วิธีคิดแบบเก่าและคู่ตรงข้าม ระหว่าง เนื้อแท้/เปลือกนอก ทั้งหมดนี้ในความหมายระดับกรอบโครงของเรื่องตัวบทนำเสนอความเป็นคู่ตรงข้ามโดยให้ค่ากับองค์ประกอบแรกเหนือองค์ประกอบที่สอง ความไม่เจ้าชู้มีค่าเหนือกว่าความเจ้าชู้ เพราะความเจ้าชู้คือสิ่งที่สร้างปัญหาให้เพศหญิง วิธีคิดแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมระหว่างเพศมีค่าเหนือกว่าวิธีคิดแบบเก่าในสังคมชายเป็นใหญ่ และความรักหรืออารมณ์เสนหาที่ตัวบทจัดให้เป็นเนื้อแท้มีค่าเหนือกว่าเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทองที่ตัวบทจัดให้เป็นเปลือกนอก อย่างไรก็ตามเมื่อตรวจสอบตรรกะในรายละเอียดของเรื่องกลับพบความหมายในด้านตรงข้ามคือการที่องค์ประกอบที่สองถูกให้ค่าว่าอยู่เหนือองค์ประกอบแรกทุกข้ออยู่ด้วยเช่นกัน ในคู่ที่ 1 ตัวบทให้ค่ากับความเจ้าชู้ว่าอยู่เหนือความไม่เจ้าชู้ เพราะตรรกะในอีกด้านหนึ่งตัวบทสื่อความว่าความเจ้าชู้คือคุณสมบัติของเพศชายที่เพศหญิงพึงครอบครอง คู่ที่ 2 วิธีคิดแบบเก่าอยู่เหนือวิธีคิดแบบใหม่เพราะตัวบทกำหนดให้ตัวเอกหญิงต่อสู้กับปัญหาอยู่ในกรอบโครงของวิธีคิดแบบโบราณ คู่ที่ 3 เนื้อแท้ไม่ได้อยู่เหนือเปลือกนอกด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรกความรักและอารมณ์เสนหานั้นทำหน้าที่ที่ไม่ต่างจากเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง คือสร้างความรู้สึกแก่ตัวละครว่าตนมีสถานะสำคัญเหนือผู้อื่น ประการที่สองคือตัวบทยังมีตรรกะอีกด้านหนึ่งที่น่าเสนอว่าตัวละครที่เป็นเป้าหมายของการครอบครองนั้นโดยแท้แล้วก็อยู่ในฝั่งของเปลือกนอก

คำสำคัญ: ข้อสร้าง, ทฤษฎีวรรณกรรม, วรรณกรรมวิจารณ์

Abstract

This article is part of a larger study entitled “Deconstruction: Concept, Theory, and Approaches to Literary Criticism”. The study intends to examine deconstruction for two purposes: 1) to delve into the concept and theory of deconstruction and 2) to implement approaches to literary criticism from a deconstruction perspective. The study compiled knowledge from books about literary theories and literary criticism theories and applied such theoretical knowledge into analyzing Thai literary works.

This article reports on the analysis of Mia Luang in answer to the second purpose. The analysis shows that there are two levels of textual meaning. While the first level is the key meaning conveyed through the story plots, the other level contains the opposite meaning hidden in the specific logic. The important binary oppositions found in the novel include fidelity/adultery, progressivism/conservatism in light of gender equality, and essence/appearance. At the level of plot-derived meaning, these binary oppositions are presented foregrounding the first element over the other element. Fidelity is favored over adultery, given that the latter causes problems for women. Progressivism which stresses the importance of gender equality is also more valued than conservatism prevailing in the male-dominated society. Moreover, love or affection is the essence which is regarded as more important than prestige, fame, and money which are the appearance.

However, the scrutiny of the specific logic reveals the opposite meaning which implicitly values the second element over the first one. In the first pair, adultery is more valued than fidelity. This contrary logic shows that adultery is the quality of men that women desire to possess. In the second pair, conservatism is given more value than progressivism. This is because the female protagonist is positioned as fighting against conservatism. In the third pair,

however, the essence is not foregrounded over appearance. This can be explained for two reasons. First, love and affection play a similar role as do prestige, fame, and money. This instills the feeling into the characters that they are superior in status to others. Second, the story has a contrary logic that actually presents the characters who are the target of possession on the side of appearance.

Keywords: deconstruction, literary theory, literary criticism

บทนำ

ทฤษฎีวรรณกรรมแนวรื้อสร้าง (deconstruction) มีต้นกำเนิดมาจากแนวคิดของฌาคส์ แดร์ริดา นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส เป็นแนวทฤษฎีการวิพากษ์ที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากการวิจารณ์แนวโครงสร้างนิยม (structuralism) การวิจารณ์แนวรื้อสร้างจึงยังให้ความสำคัญเรื่องของโครงสร้าง (Selden, Widdowson and Brooker, 2005 : 145) โดยเฉพาะประเด็นความเป็นคู่ตรงข้ามซึ่งเป็นหน่วยโครงสร้างพื้นฐานที่ผลิตความหมายของตัวบท (Blessler, 1998 : 105) แต่ก็คิดต่างออกไปในประเด็นว่าโครงสร้างระบบความสัมพันธ์และหน่วยความหมายเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ตายตัว (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, 2545 : 401-402) หรือหากจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือโครงสร้างนั่นเองก็เป็นเพียงสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากระบบคิดและคติความเชื่อที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม

แนวคิดทางวิชาการบางส่วนมีความเห็นว่าความเติบโตของทฤษฎีวรรณกรรมแนวนี้มีที่มาจากกรตั้งคำถามต่อแนวคิดแบบมนุษยนิยมอันเป็นแก่นแนวคิดสำคัญของอารยธรรมตะวันตก หลังประจักษ์ถึงความโหดร้ายทารุณที่มนุษย์กระทำต่อกันในเหตุการณ์สงครามโลกทั้งสองครั้ง พฤติกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าที่แท้แล้วมนุษย์อาจไม่ได้ยึดมั่นในหลักของเหตุผลและมีจิตใจสูงอย่างที่เคยกล่าวอ้างกัน คนเราอาจซ่อนอะไรไว้เบื้องหลังการแสดงออกที่งดงามโดยไม่รู้ตัว จึงนำไปสู่แนวการศึกษาทางวิชาการที่มุ่งตรวจสอบสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการแสดงออกทางภาษา ศิลปะ วัฒนธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, 2545 : 396-397)

การศึกษาวรรณกรรมในแนวและวิธีการของรื้อสร้างจึงออกมาในแง่ของการมุ่งค้นหาความหมายอื่นที่อยู่เบื้องหลังตัวบท มากกว่าจะค้นหาสิ่งที่ตัวบทนำเสนอ (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, 2545 : 417) อย่างไรก็ตามวิธีการของรื้อสร้างก็ไม่ใช่การปฏิเสธความหมายของตัวบทในทุกแง่มุม ด้วยเหตุที่การวิจารณ์แนวรื้อสร้างเป็นแนวทฤษฎีการวิจารณ์ที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากแนวคิดแบบโครงสร้างนิยม การวิจารณ์แนวรื้อสร้างจึงยังให้ความสำคัญกับเรื่องของโครงสร้าง โดยเฉพาะโครงสร้างในแง่ความเป็นคู่ตรงข้ามที่ผลิตความหมายของตัวบท และการรื้อสร้างก็อยู่ในขอบเขตการพลิกผันความสัมพันธ์ในแง่ความเป็นคู่ตรงข้ามดังกล่าว โดยมีประเด็นสำคัญคือการพิจารณาลำดับศักดิ์ ความ

สูงต่ำของความเป็นคู่ตรงข้าม ที่คู่ตรงข้ามด้านหนึ่งมักถูกให้ค่าว่ามีสถานะเหนือกว่าคู่ตรงข้ามอีกด้านหนึ่ง

ประโยชน์สำคัญของการศึกษาวรรณกรรมแนวข้อสร้างก็คือช่วยให้มองเห็นความหมายในแง่มุมที่เราอาจมองข้ามไปเพราะใช้การประกอบสร้างในแง่มุมที่เคยชินหรืออาจเป็นเพราะการครอบงำของอุดมการณ์หรือวิถีคิดบางประการ (ทำนอง วงศ์พุทธ, 2563 : 278 – 296) อย่างไรก็ตามในวงวิชาการทางวรรณกรรมของไทยนั้นมิได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ไว้น้อยมากเท่าที่สำรวจพบมีเพียง 2 ชิ้นคือในบทความ “เลาะเลียบบเส้นทางวรรณกรรม” ของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช ซึ่งรวมพิมพ์ในรวมบทความวิจารณ์ **อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง** (พ.ศ. 2545) อีกชิ้นคือในหนังสือ **ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20** ของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (พ.ศ. 2559) งานวิจัยนี้จึงสนใจสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการวิจารณ์แนวนี้โดยใช้วิธีรวบรวมความรู้เพิ่มเติมจากงานต่างประเทศอื่น ๆ และทดลองศึกษากับวรรณกรรมไทยจำนวน 3 เรื่องคือ เรื่องสั้นเรื่อง “โลกใบเล็กของซัลมาน” งานประพันธ์ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ นวนิยายเรื่อง **คำพิพากษา** งานประพันธ์ของชาติ กอบจิตติ นวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** งานประพันธ์ของกฤษณา อโศกสิน

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษานวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** นวนิยายเรื่องนี้ นับเป็นงานชิ้นเอกเรื่องหนึ่งของกฤษณา อโศกสิน เป็นนวนิยายที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในวงวรรณกรรมไทย ลงพิมพ์ครั้งแรกเป็นตอนในนิตยสาร **สกุลไทย** ช่วงปีพ.ศ. 2512 – 2513 ต่อมาตีพิมพ์รวมเล่มและพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง (ไม่มีข้อมูลจำนวนครั้งที่พิมพ์ฉบับปีพ.ศ. 2551 ซึ่งใช้ในงานวิจัยนี้ระบุเพียงว่าพิมพ์รวมเล่มมาแล้วหลายครั้ง) นอกจากนี้ยังถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์อีกหลายครั้ง เนื้อหาอันเป็นแก่นหลักของเรื่องก็คือเนื้อหาตามชื่อเรื่องและผู้แต่งให้ชื่อว่า **เมียหลวง** นั่นคือเรื่องที่เราได้ใช้ชีวิต ความทุกข์ระทม และการต่อสู้กับปัญหาของบุคคลผู้เป็นเมียหลวง ซึ่งเป็นปัญหาที่มีที่มาจากความเจ้าชู้ของบุคคลผู้เป็นสามี

ความสนใจต่อนวนิยายเรื่องนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาโดยใช้วิธีการของข้อสร้างก็ต่อเมื่อข้อสังเกตในเบื้องต้นว่านวนิยายเรื่องนี้มีความหมายหลายระดับ คือมีทั้งความหมายในระดับกรอบโครงของเรื่องหรือความหมายระดับหน้าฉากที่เห็นได้ง่าย

ซึ่งเป็นความหมายที่ตัวบทนำเสนอ และมีความหมายอื่นที่ซ่อนเร้นอยู่ในระดับตรรกะ อันเป็นรายละเอียดของเรื่อง และในหลายกรณีความหมายในระดับตรรกะหรือรายละเอียดของเรื่องเหล่านี้ไม่เพียงไม่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งเดียวกันกับความหมายหลักเท่านั้น แต่ดูจะคัดง้างหรือปฏิเสธความหมายหลักที่อยู่ในที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษานวนิยายเรื่องเมียหลวงโดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวข้อสร้าง

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษานวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** งานประพันธ์ของกฤษณา อโศกสิน โดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมแนวข้อสร้าง วิธีการศึกษาวิเคราะห์มี 4 ขั้นตอนดังนี้คือ

1. กำหนดประเด็นความเป็นคู่ตรงข้ามของตัวบท
2. วิเคราะห์การดำรงอยู่ของคู่ตรงข้ามของตัวบท
3. วิเคราะห์ประเด็นลำดับศักดิ์สูงต่ำของความเป็นคู่ตรงข้ามและการพลิกผันไปในทางตรงข้ามหรือความสัมพันธ์ที่ต่างจากที่ตัวบทนำเสนอ
4. อธิบายเหตุผลสนับสนุนการพลิกผันลำดับศักดิ์สูงต่ำของความเป็นคู่ตรงข้ามไปในทางตรงข้าม หรือความสัมพันธ์ที่ต่างจากที่ตัวบทนำเสนอ

ผลการศึกษา

นวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** เล่าถึงเรื่องราวชีวิตคู่ของตัวเอกหญิงคือดร.วิกันดา พันพากร กับตัวเอกชายผู้เป็นสามีคือดร.อนิรุทธิ์ ศัลยวิทย์ ทั้งคู่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ วิกันดารับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ อนิรุทธิ์เป็นอาจารย์อยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ในช่วงที่ตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกัน ทั้งคู่ต่างเป็นคู่แต่งงานที่ใคร ๆ กล่าวขวัญถึง อนิรุทธิ์นั้นถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ สุภาพ หน้าที่การงาน รวมทั้งเป็นคนมีเสน่ห์ในแบบที่ผู้ชายพึงมี วิกันดาจึงเป็นหญิงสาวที่ทัดเทียมกันผู้ได้ครอบครองชายผู้เพียบพร้อมซึ่งเป็นที่หมายปองของหญิงสาวมากกว่าหลายตา

แต่หลังจากนั้นไม่นานปัญหาที่เริ่มก่อตัวขึ้นเมื่ออนิรุทธิ์เริ่มมีสัมพันธ์กับหญิงอื่น ซึ่งค่อยเพิ่มความทุกข์ให้วิกกันตามากขึ้นตามลำดับ เริ่มตั้งแต่มีความสัมพันธ์แบบไม่จริงจังกับพนักงานเสิร์ฟในห้องอาหาร ต่อมาขายป็นได้สาวใช้ในบ้านเป็นเมียลับ ๆ ต่อมาเมื่อภรรยาอายุที่ออกหน้าออกตา และมีสัมพันธ์กับนุดีเด็กสาวอีกคนหนึ่ง จนเป็นเหตุให้นุดีต้องฆ่าตัวตายในที่สุด

1. ความเจ้าชู้ คุณสมบัติของเพศชายที่เพศหญิงพึงปรารถนา : การริ่สร้างความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างความไม่เจ้าชู้/ความเจ้าชู้

หากว่าด้วยกรอบโครงเกี่ยวกับปัญหาของเรื่อง เมื่อความเจ้าชู้ของตัวเอกชาย เป็นสิ่งที่สร้างปัญหาให้ตัวเอกหญิง รวมทั้งผู้หญิงคนอื่น ๆ ของเขา สิ่งที่ตัวบทประณาม ก็ย่อมจะเป็น “ความเจ้าชู้” และในแง่ของโครงสร้าง ความเป็นคู่ตรงข้ามและลำดับศักดิ์ ความสูงต่ำ ตัวบทย่อมให้ค่า “ความไม่เจ้าชู้” ว่าเป็นสิ่งที่มีความค่าเหนือกว่า “ความเจ้าชู้” อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามความหมายในรายละเอียดของเรื่องจะพบความหมายในทางตรงข้ามว่า ความเป็นคนเจ้าชู้ นั้นแม้เป็นข้อบกพร่องที่สร้างปัญหา แต่ก็ก็เป็นข้อบกพร่องที่เพศหญิงพึงเอาชားเพื่อการครอบครอง ทั้งนี้เพราะการได้ครอบครองชายเจ้าชู้ก็คือเกียรติภูมิของเพศหญิง ดังในบทสนทนาระหว่างอนิรุทธิ์กับวิกันดาที่เขากล่าวว่า “สมมุติว่าคุณมีทั้งม้าเชื่องและม้าพยศ...ม้าเชื่องจะไม่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจเลยว่ ตัวคุณเก่ง เพราะถึงไปอยู่กับใครมันก็เชื่อง แต่ถ้าคุณปราบม้าพยศได้ นั่นที่คุณถึงจะลาฟองว่ามีอเน่มันเอาชิ้นเอาเซ็งกันอยู่ตรงนี้” (หน้า 656) อีกตอนหนึ่งก็นำเสนอประเด็นคุณสมบัติของอนิรุทธิ์ในแง่ความเป็นคนมีเสน่ห์ทางเพศซึ่งเป็นคุณสมบัติของชายเจ้าชู้ ว่าเป็นคุณสมบัติของเพศชายที่เพศหญิงพึงปรารถนา เพราะอารมณ์เสน่ห์ในแง่หนึ่งก็คืออุปนิสัยการแสดงออกที่ทำให้เพศหญิงรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญ และการครอบครองชายเจ้าชู้คือเครื่องแสดงคุณค่าว่าเหนือหญิงอื่น ดังปรากฏในความคิดของวิกันดาที่ว่า

ฉันยอมรับว่า ฉันเยือกเย็นและใช้ความสุขุมกับการต่อสู้เรื่องสามีฉันรักที่จะต่อสู้ เพราะเขาให้กำลังใจในการต่อสู้แก่ฉัน นอกจากเรื่องอารมณ์เสน่ห์หาที่ไม่ยอมหยุดนิ่งของเขาแล้ว ดร. อนิรุทธิ์สามีฉันเป็นผู้ชายน่ารักที่ผู้หญิงแทบทั้งนั้นพึงปรารถนา จึงไม่แปลกใจเลยที่เขาสามารถจะผูกใจสตรี

แทบทุกวัยไว้ได้ เพียงเริ่มสนทนาไม่ถึงชั่วโมง เรื่องหย่านั้นหรือเป็นเรื่องที่ไม่เคยอยู่ในสมมติของฉัน เพราะฉันคิดว่าแม้จะหย่าจากเขาไปแล้ว ฉันหรือจะพานพบผู้ชายที่เกือบจะเพียบพร้อมอย่างเขาก็ได้ เขาผู้ตื่นแต่เช้าตรู่ในวันเกิดของภรรยา และจูบอวยพรฉันตั้งแต่ฉันยังหลับสนิท

เมื่อเขาออกไปกุ๊กกิ๊กช่วยฉันดักบาตรแล้ว จึงนำของขวัญที่เขาซ่อนไว้ตั้งแต่กลางคืนมาวางลงกับมือฉัน “เปิดดูซิว่า คุณชอบไหม” ของขวัญของเขาเป็นของดีมีราคาที่คุณหญิงทุกคนชื่นชม ปีแรกเป็นแหวนไพลินประดับเพชร ปีที่สองเป็นสร้อยมุกน้ำงามเลิศ ปีที่สามเป็นผ้าสวยสดราคาแพงลิบลับหนึ่งชุดทุกปีฉันจะต้องภาคภูมิใจในของขวัญที่เขามอบให้เขาเป็นผู้ชายที่มีลักษณะพิเศษอยู่อย่างหนึ่งที่ชายอื่นมักขาด กล่าวคือสามารถชื่นชมกับความชื่นชมของอดีตเพศโดยไม่รู้สึกผิดในใจตนเอง

อารมณ์ของเขาเหมือนเพชรที่เจียรระโนอย่างละเอียด เหลี่ยมทุกเหลี่ยมเล็กนิด ถึยบ พร้อมที่จะสะท้อนประกายไฟได้แพรวพราวการที่คุณหญิงปรารถนาเขา จึงไม่ใช่ความผิดของใครแม้แต่ตัวเขาเอง เพราะธรรมชาติเสกสรรเขาขึ้นมาเช่นนั้น บางทีฉันก็นึกภูมิใจที่ฉันเป็นเจ้าของผู้ชายที่หญิงทั้งหลายยอแย่ง (หน้า 62-63)

ในแง่ตรรกะของตัวบทประเดิมนี้ถูกนำเสนอผ่านการเทียบเคียงระหว่างอนิรุทธิ์กับตัวละครอื่นซึ่งเป็นสามีของบรรดาเพื่อน ๆ ของวิกันดา ซึ่งสามีของแต่ละคนนั้นต่างมีข้อบกพร่องต่างกันไป อนิรุทธิ์นั้นเจ้าชู้ วิจิตราสามีของเลิศลักษณ์นั้นติดเหล้า สีนหาทสามีของฉวีเพ็ญชอบการพนัน ที่ดูต่างออกไปก็คือพลเวทย์สามีของอนงค์นารถ พลเวทย์เป็นคนไม่ชอบความสนุกสนานเฮฮาใด ๆ เขามักมีความสุขเงียบ ๆ อยู่ที่บ้าน โดยมีกิจกรรมโปรดคือการอ่านหนังสือ ซึ่งก็ดูจะเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม อย่างไรก็ตามตัวบทก็จัดให้พฤติกรรมนี้เป็นข้อบกพร่องอย่างหนึ่ง การมีสามีที่รักสงบ ไม่ข้องแวะกับอบายมุข

หรือสุรานารีใด ๆ แม้ผู้เป็นภรรยาไม่ต้องทุกซื่อกันกับพฤติกรรมนอกกลุ่มนอทาง แต่ก็นำเสนอผ่านผู้เป็นภรรยาว่าชีวิตคู่ของเธอไม่น่าเบื่อหน่าย (หน้า 473)

ในความหมายระดับหน้าฉาก แม้วิกันดาจะแสดงความเห็นกับเพื่อนเธว่าการมีสามีแบบพลเวทย์นั้นเป็น “ลาภอันประเสริฐ” และเธอยากเป็นเช่นองค์นารถบ้าง (หน้า 473) แต่ในเนื้อเรื่องบางตอนก็มีนัยยะที่แสดงความไม่ชื่นชมอยู่กลาย ๆ เช่นตอนหนึ่งบรรยายถึงพลเวทย์ในความคิดของวิกันดาว่า พลเวทย์นั้นต่างจากอนิรุทธิ์ราวฟ้ากับดิน “เข้าชั้น เขาขับรถไปส่งองค์นารถที่ทำงาน เย็นลงจึงรับภรรยากลับบ้าน เมื่อกลับถึงบ้านแล้วผู้ชายคนนั้นไม่เคยมีความคิดจะออกจากบ้านไปไหนอีกเลย” (หน้า 45) นอกจากนี้ตัวยังสื่อความว่าเธอจะไม่เลือกผู้ชายประเภทนี้ผ่านการเชื่อมโยงระหว่างพลเวทย์กับตัวละครที่มีพฤติกรรมคล้ายคลึงกันอีกตัวหนึ่งคือเจนจบ

เจนจบเป็นอดีตสามีของอรอินทร์ผู้หญิงคนสำคัญของอนิรุทธิ์ เจนจบรู้จักกับวิกันดาโดยบังเอิญ ต่อมาก็สนิทสนมกับวิกันดามากขึ้นและแปรเป็นความพึงใจ อย่างไรก็ตามวิกันดาปฏิเสธที่จะสานสัมพันธ์กับเจนจบ เจนจบนั้นมีลักษณะอย่างหนึ่งที่คล้ายกับพลเวทย์คือเป็นคนรักหนังสือ ซึ่งในเรื่องนี้ก็คือเป็นสัญลักษณ์ของความจี๊ดซี้ดไร้รสชาติ น่าเบื่อหน่าย (หน้า 473) หรือในแง่หนึ่งก็คือหมายถึงการขาดเสน่ห์แบบเพศชาย เพราะคนที่มีเสน่ห์ทางเพศแบบอนิรุทธิ์นั้นคือคนที่มีคุณสมบัติต่างไปจากนี้ เขาเบื่อหน่ายความจำเจซ้ำซาก ชอบทดลองและแสวงหารสชาติใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการที่วิกันดาปฏิเสธเจนจบและต่อมาเรื่องก็สื่อแนวโน้มว่าเธอเลือกที่จะคืนดีกับอนิรุทธิ์ก็คือความหมายว่าระหว่างผู้ชายเจ้าชู้กับผู้ชายที่จี๊ดซี้ดไร้เสน่ห์ทางเพศนั้นสิ่งที่น่าสนใจกว่าก็คือความเจ้าชู้ เพราะความเจ้าชู้นั้นทำให้ชีวิตมีรสชาติ เพียงแต่โจทย์ที่สำคัญของเพศหญิงก็คืออย่างไรจึงจะควบคุมความเจ้าชู้นั้นไว้ได้

ดังนั้นในประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่าขณะที่ในความหมายระดับพื้นผิวตัวบทให้ค่าความไม่เจ้าชู้ว่าอยู่เหนือความเจ้าชู้ แต่ในตรรกะระดับลึกตัวบทก็ให้ค่ากับความเจ้าชู้ว่าอยู่เหนือความไม่เจ้าชู้ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุผลสำคัญคือลึก ๆ แล้วตัวบทสื่อความหมายว่าความเจ้าชู้คือคุณสมบัติของเพศชายที่เพศหญิงพึงครอบครอง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางสรุปการหรือสร้างความสัมพันธ์ของคุณตรงข้ามประเด็นความไม่เจ้าชู้/ความเจ้าชู้

ความหมายของตัวบท	ความหมายด้านตรงข้าม	ที่มาของความหมายด้านตรงข้าม
ความไม่เจ้าชู้ขึ้นอยู่กับเนื้อความเจ้าชู้	ความเจ้าชู้ขึ้นอยู่กับเนื้อความไม่เจ้าชู้	ตัวบทสื่อความหมายว่าความเจ้าชู้คือคุณสมบัติของเพศชายที่เพศหญิงพึงครอบครอง

2. วิธีคิดแบบเก่าในบริบทของสังคมใหม่ : การหรือสร้างความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างวิธีคิดแบบใหม่/วิธีคิดแบบเก่า

ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างเพศ **เมียหลวง** ดูเหมือนจะเป็นนวนิยายที่สร้างขึ้นในกรอบโครงความคิดของความสัมพันธ์ระหว่างเพศแบบเท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ซึ่งตัวบทระบุว่านี่เป็นวิธีคิดแบบสังคมสมัยใหม่ ดังในความคิดของวิกันดาในเรื่องเรื่องหลาย ๆ ตอนที่ว่าเธอเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ (หน้า 35) ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของสตรีเพศและชีวิตคู่ที่เธอสังกัดอยู่ในวิธีคิดแบบสมัยใหม่ (หน้า 316) และเมื่อปัญหาของเธอเดินทางมาถึงขีดสุดเธอก็ล้าพอกที่จะหย่ากับอนิรุทธิ์ ซึ่งในเรื่องถือว่าเป็นวิธีคิดของคนหัวสมัยใหม่ในยุคนี้ (หน้า 516)

ดังนั้นวิธีคิดแบบสมัยใหม่ที่ว่าเพศหญิงไม่จำเป็นต้องฝากชีวิตไว้กับชายผู้เป็นสามี เธอไม่จำเป็นต้องยอมทุกข์ตรมเพื่อรักษาสถานะของความเป็นสามีภรรยาให้คงอยู่ หากว่าสามีนอกใจ จึงเป็นคู่ตรงข้ามที่ถูกให้ค่าว่าคุณตรงข้ามอีกด้านหนึ่ง ซึ่งคือวิธีคิดแบบโบราณที่เข้าทำนองสำนวนที่ว่า “เสียทองเท่าหัวไม่ยอมเสียตัวให้ใคร” อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเรื่องโดยละเอียดจะพบว่าขณะที่ตัวบทให้ค่ากับวิธีคิดแบบสมัยใหม่ที่ให้ความเท่าเทียมระหว่างเพศ เหนือวิธีคิดแบบเก่าที่ให้ความสำคัญกับเพศชายแต่ลึก ๆ แล้วตัวบทก็ยังให้ค่ากับวิธีคิดแบบโบราณดังเห็นได้จากบทบาทและแนวทางการเผชิญปัญหาของตัวเอกและการค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนวิธีคิดของเธอ

2.1 วิธีคิดแบบเก่ากับบทบาทของตัวละครในฐานะภรรยาหลวงผู้ด้บร้อนในครัวเรือน

หากพิจารณาเรื่องเล็ก ๆ ลงไปจะพบว่า การต่อสู้ของวิกันดานั้นเป็นการต่อสู้อยู่ในกรอบโครงของวิธีคิดแบบโบราณ เธอดูเหมือนจะสวมบทบาทของคุณผู้หญิงของบ้านที่ต้องคอยจัดการปัญหาและเป็นร่มเงาแก่คุณหลวงผู้เป็นสามี รวมทั้งเป็นที่พึ่งแก่บรรดาเมียเล็กเมียน้อย ซึ่งเป็นบทบาทที่มักพบเจอในละครแนวย้อนยุค

บทบาทข้างต้นเห็นได้ตั้งแต่กรณีของผู้หญิงคนแรกของอนิรุทธิ์คือนงคราญ นงคราญเป็นพนักงานเสิร์ฟในห้องอาหารแห่งหนึ่ง นงคราญอ้างว่าเธอตั้งท้องกับอนิรุทธิ์แต่เขาไม่ยอมรับ เธอจึงมาขอความช่วยเหลือจากวิกันดา ต่อมาคนที่สองคือนวลรัตน์ ก็ยังมีลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ค้ำชูที่คล้ายกับภรรยาเอกของคุณหลวงในละครแนวย้อนยุคกับภรยาน้อยซึ่งอาจจะเป็นป่าวหรือทาสในเรือนมากขึ้นไปอีก เพราะนวลรัตน์นั้นเป็นเด็กรับใช้ในบ้าน ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ระหว่างนวลรัตน์กับอนิรุทธิ์นั้นอยู่ภายใต้การรู้เห็นของวิกันดา และเธอก็เป็นคนจัดการเรื่องนี้อยู่ในทีคล้ายกับว่าเป็นภรรยาเอกของบ้านที่กำลังจัดหาภรยาน้อยเพื่อความสุขของสามี (หน้า 41-43)

ผู้หญิงคนต่อมาของอนิรุทธิ์คืออรอินทร์ อรอินทร์เหนือกว่านวลรัตน์ทั้งรูปร่างหน้าตาฐานะทางสังคมและการศึกษา เธอเป็นน้องสาวของถาวรเพื่อนของอนิรุทธิ์ เคยมีครอบครัวและหย่าร้าง นวลรัตน์นั้นเป็นเพียงภรรยาลับ ๆ ที่ผู้เป็นภรรยาหลวงยังพอยอมรับได้หากยังไม่ถึงขั้น “ประเจิดประเจ้อ” (หน้า 42) จนเธอ “เสียเกียรติ” และเธอยังมั่นใจว่าเป็นเพียงผู้หญิง “เศษทศนิยม” ของสามีที่ไม่มีวันจะเทียบชั้นกับเธอ (หน้า 58) แต่อรอินทร์ต่างออกไป อนิรุทธิ์มีความสัมพันธ์กับอรอินทร์อย่างเปิดเผยจนเรียกได้ว่าเป็นภรยาน้อยที่ออกหน้าออกตา จึงนำไปสู่การหย่าร้างระหว่างวิกันดา กับอนิรุทธิ์ในเวลาต่อมา

อรอินทร์ดูเหมือนจะได้ชัยชนะอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดจนกระทั่งเมื่อมีนุดีผู้หญิงคนใหม่ที่สัมพันธ์กับอนิรุทธิ์ นุดีเป็นเพียงเด็กสาวจากครอบครัวฐานะยากจนที่คุณป้าของเธออุปการะเลี้ยงดูและฝากมาทำงานในหน่วยงานของวิกันดา ทั้งคู่ต่างรักใคร่รั้งถือกัน แต่นุดีก็พอใจอนิรุทธิ์อยู่ลึก ๆ ในฐานะ “ผู้ชายในความฝัน” ของเธอ (หน้า 559)

เมื่ออนิรุทธิ์หย่ากับวิกันดา จึงเป็นโอกาสให้เธอแทรกตัวเข้ามาเพื่อหวังจะกั้นอรอินทร์ออกไป การเข้ามาของนุดีนั้นทำให้อรอินทร์ได้พบว่าเสน่ห์ของเธอนั้นไม่สามารถมัดใจอนิรุทธิ์และหยุดความเจ้าชู้ไว้ที่เธอเป็นคนสุดท้ายอย่างที่เคยเข้าใจ อรอินทร์นั้นใช้วิธีการที่ต่างจากวิกันดา เมื่อไม่สามารถดึงอนิรุทธิ์ให้กลับมา การไม่สามารถควบคุมอารมณ์และความหึงหวงทำให้เธออาละวาดจนถึงขั้นใช้ปืนทุบหัวร้ายคนอื่น และในกรณีนี้ก็เช่นวิกันดาอีกครั้งที่ เป็นผู้แก้ไขปัญหา เธอแย่งปืนจากอรอินทร์มาได้และขับรดาพาอรอินทร์ไปสงบสติอารมณ์ที่บ้านของเค็นเพื่อนชาวญี่ปุ่น ทั้งคอยดูแลและปลอบประโลมจนอรอินทร์สงบสติอารมณ์ลงและคิดหาทางออกให้กับปัญหาของตัวเองได้ในที่สุด

อนิรุทธิ์เองก็เห็นวิกันดาเป็นที่พึ่งเมื่อความเจ้าชู้ของเขาสร้างปัญหา ดังเช่นในตอนที่พานุดีหลบหนีป่าของเธอละอรอินทร์ เมื่ออับจนหนทางก็พานุดีมาหาวิกันดา ด้วยคิดว่าวิกันดาจะเป็น “หลักให้ใคร ๆ ยำเกรง ไม่กล้าเข้ามาถูกราน” (หน้า 575) ส่วนนุดีนั้นวิกันดาก็ใคร่เอ็นดูมาตั้งแต่ต้น คอยปกป้องดูแลเหมือนเป็นผู้ปกครองอีกคนหนึ่ง ในตอนที่นุดีถูกบังคับให้แต่งงานกับร้อยเอกสุนทรนายทหารพอม่ายลูกติด วิกันดาก็เป็นคนไปช่วยออกมา ในตอนที่นุดีต้องประจันหน้ากับอรอินทร์ก็เป็น วิกันดาที่ออกรับหน้าแทน

2.2 การปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากวิธีคิดแบบใหม่ไปสู่วิธีคิดแบบเก่า

ในแง่ของวิธีคิด แรกเริ่มนั้นวิกันดาใช้วิธีคิดแบบสมัยใหม่ ครั้งแรกที่ทราบข่าวว่าอนิรุทธิ์ไปมีสัมพันธ์กับหญิงอื่นซึ่งก็คือกรณีของนางคราญ วิกันดาคิดว่าไม่ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไรเธอก็จะเอาเรื่องให้ถึงที่สุด เป็นเรื่องที่เราอยุ่ไม่ได้หากต้องให้สามีร่วมกับหญิงอื่น เธอคิดถึงแต่หลักความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย คิดว่าเป็นความอยุติธรรมหากจะให้เพศหญิงฝ่ายเดียวที่ เป็นผู้สะกดกลั่นอารมณ์ ในเมื่อต่างก็ถูกสร้างมาให้มีเลือดเนื้อ อารมณ์ความรู้สึกและความต้องการไม่ต่างกัน และนี่เป็นแนวคิดเก่าคร่ำครึเกินกว่าจะยอมรับได้ (หน้า 26) อย่างไรก็ตามเรื่องราวครั้งนั้นก็จบลงด้วยข้อสรุปของอนิรุทธิ์ที่ว่าแม้เขาจะชังแหวะกับคนอื่นบ้างแต่ก็ยังรักและยกย่องวิกันดาเป็นอย่างยิ่ง สำหรับเขาแล้ววิกันดาคือสิ่งสูงค่าเหมือนยอดไม้ส่วนหญิงอื่นนั้นเป็นเพียงโคนไม้ต่ำเตี้ยเรี่ยดินที่เขาไม่จำเป็นต้องใส่ใจและลงมาคลุกคลีให้เสื่อมเสียเกียรติภูมิอันสูงส่ง (หน้า 27)

เรื่องของนางคราญกลับมาสว่างปัญหาอีกครั้งเมื่อเธอมาที่บ้านเพื่อขอความช่วยเหลือกับวิกิตาจากเหตุที่เธออ้างว่าท้องกับอนิรุทธิ์ คราวนี้เห็นได้ว่าแนวคิดของวิกิตาเริ่มเปลี่ยนไป จากเดิมในตอนที่เราทราบเรื่องนางคราญครั้งแรกที่คิดว่าเธอยอมไม่ได้ที่ต้องใช้สามีร่วมกับหญิงอื่น เธอ “ไม่ใช่หญิงไทยสมัยโบราณ” ที่ต้องทนเห็นความเจ้าชู้ของสามี (หน้า 35) แต่สุดท้ายก็ใจอ่อนกับการ “แสดงความรักอันไม่จี๊ดจาง” (หน้า 35) ครั้งนี้เธอจึงได้แต่ขอสัญญากับอนิรุทธิ์ว่าอย่าคบผู้หญิงจรวกพวกนี้อีก ส่วนอนิรุทธิ์ก็ไม่ได้ให้คำมั่นว่าจะเลิกพฤติกรรม เพียงแต่เลี้ยงไปตอบว่าเขาแค่สนุกชั่วคราวเท่านั้น

มาถึงกรณีของนวนลรัตน วิกิตาดูเหมือนจะยอมรับในวิถีคิดบางประการจากการกล่อมเกลางานของสามี ท่าทีของเธอต่อพฤติกรรมเจ้าชู้ของสามีจึงแปลกเปลี่ยนไปจากเดิม เธอไม่ได้หึงเมื่อเห็นสามีเริ่มสนใจคนอื่นใช้ และมีคำอธิบายให้ตัวเองว่าเป็นเช่นนี้ก็อาจเป็นเพราะเธอ “มีความรู้สึกเหมือนคนที่อยู่บนยอดไม้บ้างแล้วก็ได้” นอกจากนี้เธอยังคิดว่า “แม่ทัพใหญ่มักไม่สนใจสู้รบกับพลทหารเลย มากไปกว่าเข้มนมองตัวแม่ทัพด้วยกัน” (หน้า 40) นั่นก็หมายความว่าเธอจัดนวนลรัตนไว้เป็นอีกชนชั้นหนึ่งซึ่งต่ำกว่า และในอีกทางหนึ่งก็หมายความว่าเธอยอมให้อนิรุทธิ์มีสัมพันธ์กับหญิงอื่นได้ ตราบใดที่เธอยังคงอยู่ในสถานะที่สูงกว่าและผู้หญิงคนนั้นไม่มีวันเทียบชั้นกับเธอ หรือกล่าวในอีกแง่หนึ่งคือตราบใดที่เธอยังคงสถานะของความเป็น “ที่หนึ่ง” ได้นั่นเอง

แนวคิดที่เปลี่ยนไปของวิกิตาดันเห็นได้ว่ามีที่มาจากการมอง “ธรรมชาติของความเป็นชาย” จากการกล่อมเกลางานของอนิรุทธิ์ ซึ่งในแง่หนึ่งก็คือวิธีมองความเป็นชายในสังคมดั้งเดิม วาตะของอนิรุทธิ์ที่ว่า “ผู้ชายนะเหมือนนกบินไปไหน ๆ ก็อดนึกถึงร่มโพธิ์ร่มไทรที่แผ่กิ่งก้านสาขาร่มเย็นไม่ได้” ก็คือการบอกแนวปฏิบัติของเพศหญิงที่ว่าเมื่อสามีออกนอกกลุ่มออกไปแล้ว สิ่งที่เป็นภรรยาพึงกระทำก็คือ “พึงรักษาความดี” เอาไว้ เพราะหากผู้เป็นภรรยาคือสิ่งที่ดีที่จริงแท้ การออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทางของผู้เป็นสามีก็ไม่ใช่การไปไหนไกล ในที่สุดแล้วพวกเขาก็จะ “กลับมาตายรัง”

เมื่อเรื่องดำเนินต่อมานั้นแม้ปรากฏว่าความสัมพันธ์ทั้งคู่ได้เดินทางมาถึงจุดของการแยกกันอยู่และหย่าร้างในที่สุด แต่ก็มีเนื้อเรื่องหลายตอนที่สื่อความโดยนัยว่าการตัดสินใจแยกทางของวิกิตานั้นไม่ใช่การแก้ปัญหาด้วยการตัดอนิรุทธิ์ออกไปจากชีวิต แต่เป็นยุทธวิธีในการต่อสู้ของเธอ เช่นในบทบาทสนทนาของเธอกับเจ้าของที่พักที่

อนิรุทธิ์ไปอาศัยอยู่หลังออกจากบ้าน วิกันดากล่าวว่า เธอรู้ดีว่าอนิรุทธิ์ยังรักเธอ และจะไม่ยกหญิงอื่นขึ้นมาเทียบเท่า ส่วนความเจ้าชู้นั้นเป็นเพียงนิสัยของเธอ แต่ที่ให้เขาไปนั้นเป็นเพราะอยากจะปล่อยเขาไป ให้ได้เป็นตัวของตัวเองมากที่สุด (หน้า 499)

อีกประเด็นที่น่าพิจารณาในแง่ว่าการหย่าคือยุทธวิธีการต่อสู้ของเธอก็คือ วิกันดาตัดสินใจหย่าหลังการเข้ามาของนุดี แม่ในทางหนึ่งตัวบทแสดงให้เห็นว่าวิกันดา รักและเอ็นดูนุดี แต่ก็มีเนื้อเรื่องหลายตอนที่ชวนให้คิดว่าวิกันดาหย่ากับอนิรุทธิ์เพื่อเปิดทางให้นุดีได้เข้ามาสู่กับอรอินทร์ แม้ในบางครั้ง วิกันดาจะให้คำตอบกับตัวเองในทางปฏิเสธเมื่อครุ่นคิดถึงวิธีการเอาชนะอรอินทร์โดยใช้นุดีเป็นเครื่องมือ (หน้า 425) แต่การกระทำของเธอก็ดูเป็นไปในทางตรงข้าม ในตอนอนิรุทธิ์ได้เจอนุดีครั้งแรก เธอดูพอใจที่เขาสงใจนุดีและดูเหมือนพยายามยุยงให้นิรุทธิ์แย่งนุดีมาจากยุทธการ (หน้า 416-418) บางตอนก็มีบทบรรยายว่าเธออยู่ในภาวะความสับสนกับการต้องเลือกระหว่างถูกผิดชั่ว และแม้เธอรู้ว่าไม่ใช่ทางที่ถูกต้องดีงาม แต่มาถึงตอนนี้จิตใจเธอก็ด้านชาต่อทางเลือกที่เคยคิดว่างดงาม (หน้า 443-445)

พฤติกรรมของเธอจึงดูน่าเคลือบแคลง โดยเฉพาะหากพิจารณาเชื่อมโยงกับเนื้อเรื่องตอนที่ซึ่งมีบทสนทนาระหว่างอนิรุทธิ์กับวิกันดาที่สื่อความโดยนัยถึงความฉลาด การรู้จักปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ และการเป็นคนประเภทเก็บงำความรู้สึก คิดอีกอย่างแต่อาจแสดงออกอีกอย่างของวิกันดา หรือรวม ๆ ความแล้วอาจจะถึงขั้นเป็น “คนเจ้าเล่ห์” (หน้า 465)

เมื่อเรื่องดำเนินต่อมานั้นเหตุการณ์ก็เป็นไปตามความต้องการของวิกันดา เมื่อเธอหย่ากับอนิรุทธิ์ นุดีจึงกล้าคบหา (แบบลับ ๆ) กับอนิรุทธิ์ เป็นเหตุให้ออรอินทร์ยิงตามหึงหวงและลุแก่อารมณ์จนถึงขั้นตัดสินใจตัดสินปัญหาด้วยการทำร้ายคนอื่นดังได้กล่าวถึงก่อนหน้า

อรอินทร์ตัดสินใจเลิกรากับอนิรุทธิ์หลังเหตุการณ์นั้นและได้พบรักใหม่กับวาทีในเวลาต่อมา ส่วนนุดีป่าของเธอบังคับให้แต่งงานกับสุนทรนายทหารพอม่าย แต่เธอก็หนีงานแต่งงานมาฝากชีวิตไว้กับยุทธการระยะหนึ่งก่อนพบความอัปยศและเสียหนี่ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตายในที่สุด สุดท้ายเมื่อไม่มีอุปสรรคขวากหนามวิกันดา กับอนิรุทธิ์จึงมีโอกาสได้กลับมาคืนดีกันอีกครั้ง

การให้ค่าต่อความเป็นคู่ตรงข้ามของตัวบทในแง่วิถีคิดแบบเก่ากับวิถีคิดแบบใหม่จึงอาจสรุปได้ว่าขณะที่ในระดับพื้นผิวดัวบทให้ค่ากับวิถีคิดแบบใหม่ว่าอยู่เหนือวิถีคิดแบบเก่า แต่ในความหมายระดับลึกอีกด้านหนึ่งตัวบทให้ค่ากับวิถีคิดแบบเก่าว่าอยู่เหนือวิถีคิดแบบใหม่ด้วยเช่นกัน ที่มาของความหมายด้านตรงข้ามนี้ก็มาจากการที่ตัวบทกำหนดให้ตัวเอกหญิงนั้นต่อสู้กับปัญหาอยู่ในกรอบโครงของวิถีคิดแบบโบราณดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตารางสรุปการข้อสร้างความสัมพันธ์ของคู่ตรงข้ามประเด็นวิถีคิดแบบใหม่/วิถีคิดแบบเก่า

ความหมายของตัวบท	ความหมายด้านตรงข้าม	ที่มาของความหมายด้านตรงข้าม
วิถีคิดแบบใหม่อยู่เหนือวิถีคิดแบบเก่า	วิถีคิดแบบเก่าอยู่เหนือวิถีคิดแบบใหม่	วิกันดาต่อสู้อยู่ในกรอบโครงของวิถีคิดแบบโบราณ

3. อารมณ์เสนาหา เนื้อแท้และเปลือกนอก : การข้อสร้างความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างเนื้อแท้/เปลือกนอก

คู่ตรงข้ามที่น่าสนใจอีกคู่หนึ่งในนวนิยายเรื่องนี้คือคู่ตรงข้ามระหว่างเนื้อแท้กับเปลือกนอก สำหรับนวนิยายเรื่องนี้สิ่งที่ตัวบทจัดให้เป็นเนื้อแท้ก็คือความสุขในชีวิตคู่หรือความรัก ส่วนสิ่งที่ถูกจัดให้เป็นเพียงเปลือกนอกก็คือ การศึกษา สถานะทางสังคม ตำแหน่งหน้าที่การงาน เกียรติยศชื่อเสียงเงินทอง เป็นต้น และทั้งสองส่วนนี้ก็ถูกจัดให้เป็นคู่ตรงข้ามที่ผกผันกัน ยิ่งตำแหน่งใหญ่โตความสุขที่แท้จริงก็หายไป กลายเป็นความสุขเสแสร้งเพื่อตบตาคนอื่นมากขึ้นเท่านั้น (หน้า 394)

ในคู่ตรงข้ามสองส่วนนี้ตัวบทยอมให้ค่าต่อสิ่งจริงแท้ภายในคือความรักเหนือกว่าเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง ที่เป็นเพียงเปลือกนอก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่าความรักนั้นก็ไม่ได้อยู่เหนือเกียรติยศและชื่อเสียง ทั้งนี้เพราะเมื่อพิจารณาที่คุณสมบัติของอนิรุทธิ์ที่เชื่อมโยงกันอยู่กับประเด็นของความรักหรือไม่ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นแกนของความรัก ซึ่งเป็นคุณสมบัตินั้นที่วิกันดาเคยยกย่องเหนือคุณสมบัตินั้นนั้นคือความเป็นคน “เจ้าเสน่ห์” ของเขาก็เห็นได้ว่าโดยแท้แล้วก็ทำหน้าที่ไม่ต่างจาก

คุณสมบัติอื่นเช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง ตำแหน่งหน้าที่การงาน ดังเห็นได้จากเนื้อเรื่องทีกล่าวถึง “อารมณืเสนาหา” หรือ “ความมีเสน่ห์” ของเขาที่เคยยกตัวอย่างก่อนหน้า (หน้า 62-63) ทั้งนี้เพราะรวมความแล้วเสน่ห์ที่กล่าวถึงในเนื้อเรื่องตอนนี้ก็คือ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของฝ่ายตรงข้าม (หมายถึงบุคคลที่เป็นคู่รัก) ที่สื่อความหมายว่าอีกฝ่ายยังเป็นที่รักหรือยังมีความสำคัญ หรือกล่าวโดยสรุปคือเสน่ห์คือการกระทำที่ทำให้รู้สึกว่าคุณมีความสำคัญ โดยเฉพาะความรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญเหนือผู้อื่น ทั้งนี้เพราะการเลือกจะรักหรือเลือกเป็นคนรักของบุคคลใดก็คือการยกให้เขาอยู่เหนือบุคคลอื่นทั้งหมด (ในตัวอย่างนี้ก็เห็นได้ว่าเมื่อกล่าวถึงเสน่ห์ของอนิรุทธิ์นั้นสุดท้ายแล้วก็จะลงตรงที่ประเด็นการอยู่เหนือหญิงอื่นของเธอที่ว่าเธอภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของชายที่หญิงอื่นต่างอิจฉา) ดังนั้นอารมณืเสนาหาที่วิกันดายกย่องก็ไม่ได้ต่างจากสิ่งที่ถูกจัดให้เป็นเปลือกนอกอย่างเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง และหน้าที่การงาน เพราะสิ่งเหล่านี้มีค่าได้ก็เพราะทำให้บุคคลผู้ครอบครองอยู่เหนือบุคคลอื่น

ประการสุดท้ายคือในแง่ตรรกะด้านความหมายที่สื่อผ่านตัวละคร โดยเฉพาะระหว่างอนิรุทธิ์กับตัวละครอื่นที่เป็นด้านตรงข้ามคือยุทธการและเจนจบ นอกจากคุณสมบัติอื่น ๆ ที่ต่างจากอนิรุทธิ์แล้วตัวละครสองตัวนี้ยังถูกขับเน้นให้มีอรรถลักษณะในแง่ความเป็นคนจริงจังและเป็นคนมีอุดมคติ (หน้า 112, 407- 409) ประเด็นคือทั้งสองคนนี้ต่างเคยพ่ายแพ้อนิรุทธิ์ ยุทธการนั้นรักนุติส่วนเจนจบก็มีใจให้วิกันดา แต่ผู้หญิงทั้งสองคนนี้ก็เลือกอนิรุทธิ์ ด้วยตรรกะนี้จึงเท่ากับดับทวิความหมายว่าคุณสมบัติของอนิรุทธิ์คือความเป็นคนมีเสน่ห์นั้นอยู่เหนือกว่าความเป็นคนจริงจัง ความเป็นคนมีอุดมคติ ความยึดมั่นกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นคุณสมบัติของเจนจบและยุทธการ ดังนั้นในประเด็นนี้เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปก็จะได้เห็นตรรกะในด้านตรงข้าม

เสน่ห์ทางเพศและอารมณืเสนาหาซึ่งก็คือความรักที่ดับทวิจัดให้เป็นเนื้อแท้ภายในนั้นกลับไปอยู่ฝั่งของความหลง ทั้งนี้เพราะอนิรุทธิ์นั้นเป็นคู่ตรงข้ามกับเจนจบ และยุทธการซึ่งอยู่ในฝั่งของความจริง เจนจบนั้นเป็นคนจริงจัง เขาพยายามจะเก็บหอมรอมริบเพื่อสร้างฐานะที่มั่นคง ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เห็นว่าเป็นสิ่งจริงแท้และยั่งยืน (หน้า 112) กรณีของยุทธการก็เช่นเดียวกัน ความเป็นคนยึดมั่นในอุดมคติและกฎเกณฑ์นั้นโดยแท้แล้วกล่าวได้ว่าก็คือความจริงจรงในรูปแบบหนึ่ง

ประเด็นความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างเนื้อแท้กับเปลือกนอก และลำดับศักดิ์สูงต่ำที่ตัวบทนำเสนอ จึงสามารถสรุปได้ดังนี้ ขณะที่ตัวบทให้ค่าเนื้อแท้ที่อยู่เหนือเปลือกนอก แต่ตรรกะอีกด้านก็สื่อความหมายว่า เนื้อแท้ไม่ได้อยู่เหนือเปลือกนอก ทั้งนี้เพราะความรักซึ่งตัวบทจัดให้เป็นเนื้อแท้ทำหน้าที่สร้างความรู้สึกว่าตัวละครมีสถานะเหนือกว่าผู้อื่นไม่ต่างจากเกียรติยศชื่อเสียงเงินทองซึ่งเป็นเปลือกนอก และตัวบทมีตรรกะอีกด้านหนึ่งว่าตัวละครที่เป็นเป้าหมายของการครอบครองนั้นอยู่ในฝั่งของเปลือกนอก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตารางสรุปการข้อสร้างความสัมพันธ์ของคู่ตรงข้ามประเด็นเนื้อแท้/เปลือกนอก

ความหมายของตัวบท	ความหมายด้านตรงข้าม	ที่มาของความหมายด้านตรงข้าม
เนื้อแท้ที่อยู่เหนือเปลือกนอก	เนื้อแท้ไม่ได้อยู่เหนือเปลือกนอก	ความรักซึ่งตัวบทจัดให้เป็นเนื้อแท้ทำหน้าที่สร้างหน้าตาทางสังคมไม่ต่างจากเกียรติยศชื่อเสียงเงินทองซึ่งเป็นเปลือกนอก, ตัวบทมีตรรกะอีกด้านหนึ่งว่าตัวละครที่เป็นเป้าหมายของการครอบครองนั้นอยู่ในฝั่งของเปลือกนอก

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การทดลองศึกษาวិชาวรรณกรรมโดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมแนวข้อสร้างในการศึกษานวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** พบผลการศึกษาที่สอดคล้องกับวรรณกรรมอีก 2 เรื่องที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ (ทำนอง วงศ์พุทธ, 2563 : 294) การศึกษาวรรณกรรมแนวนี้อาจดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้คือ

1. เริ่มต้นที่การกำหนดประเด็นความเป็นคู่ตรงข้ามของตัวบท โดยอาจเลือกเฉพาะคู่ที่สำคัญหรือคู่ตรงข้ามหลักที่สร้างความหมายแก่ตัวบท
2. อธิบายว่าความเป็นคู่ตรงข้ามนั้นดำรงอยู่ในตัวบทอย่างไรหรือเหตุใดผู้วิจารณ์จึงเห็นว่าคู่ตรงข้ามนั้นเป็นคู่ตรงข้ามที่ตัวบทนำเสนอ

3. กล่าวถึงลำดับศักดิ์สูงต่ำของความเป็นคู่ตรงข้ามและการพลิกผันไปในทางตรงข้ามหรือความสัมพันธ์ที่ต่างจากที่ตัวบทนำเสนอ

4. อธิบายเหตุผลสนับสนุนการพลิกผันลำดับศักดิ์สูงต่ำของความเป็นคู่ตรงข้ามไปในทางตรงข้าม หรือความสัมพันธ์ที่ต่างจากที่ตัวบทนำเสนอ

จากการทดลองศึกษานวนิยายเรื่องนี้ผู้วิจัยพบว่าความหมายของตัวบทในแง่ลำดับศักดิ์สูงต่ำของความเป็นคู่ตรงข้ามโดยทั่วไปนั้นมีสองระดับ ระดับแรกคือความหมายที่อยู่ที่กรอบโครงของเรื่อง สำหรับนวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** ความที่กรอบโครงของเรื่องก็คือการแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ระทมของบุคคลที่เป็นเมียหลวงซึ่งมีที่มาจากความเจ้าชู้ของสามี ซึ่งเชื่อมโยงอยู่กับวิถีคิดแบบผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคมเก่า ในความหมายเหล่านี้ตัวบทยอมให้ค่าความไม่เจ้าชู้เหนือความเจ้าชู้ และวิถีคิดแบบเท่าเทียมระหว่างหญิงชายอยู่เหนือวิถีคิดแบบผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคมเก่า การพิจารณาความหมายหลักของเรื่องอาจพิจารณาจากการสื่อความหมายตามกรอบโครงหลักของเรื่องดังกล่าวมาข้างต้น ส่วนลำดับศักดิ์สูงต่ำในแง่มุมที่ต่างออกไปมักจะอยู่ในอีกระดับหนึ่งคือในรายละเอียดปลีกย่อยของเรื่อง

ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในความเป็นคู่ตรงข้ามนั้น วิธีการหนึ่งที่เป็นประโยชน์ก็คือ การใช้วิธีการวิเคราะห์ในเชิงตรรกะเช่น A ตรงข้ามกับ B และ C ตรงข้ามกับ D ดังนั้นหากตัวบทจัดวางให้ A อยู่กลุ่มเดียวกับ C B ก็จะถูกผลักให้อยู่กลุ่มเดียวกับ D ด้วยในฐานะคู่ตรงข้าม หลังจากนั้นการวิเคราะห์ก็อาจใช้วิธีการหาคุณสมบัติร่วมของ B กับ D เพื่อวิเคราะห์อย่างย้อนทวนตรรกะว่าในที่สุดแล้ว A ก็ไม่ได้อยู่เหนือ B ในนวนิยายเรื่อง **เมียหลวง** เกียรติยศชื่อเสียงเงินทอง คือสิ่งที่ถูกจัดวางให้อยู่ตรงข้ามกับความรักความเสน่หา เมื่อเกียรติยศชื่อเสียงเงินทองถูกจัดให้เป็นเปลือกนอกจึงสื่อความหมายว่าตัวบทจัดวางให้ความรักความเสน่หาอยู่ในส่วนของสิ่งจริงแท้ภายใน และเมื่อวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไปจะพบว่าความรักความเสน่หาที่ไม่ได้อยู่เหนือกว่าเกียรติยศชื่อเสียงเงินทอง เพราะต่างทำหน้าที่เดียวกันคือทำให้ผู้รับหรือผู้ครอบครองรู้สึกว่าได้ตนอยู่เหนือผู้อื่นเป็นต้น

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาทฤษฎีเห็นได้ว่า โดยทั่วไปเป้าหมายของการศึกษาแนวข้อสร้างก็คือ การเปิดเผยให้เห็นถึงภาวะความหมายที่ไม่ไปทางใดทางหนึ่งของตัวบท (undecidability) และการแสดงให้เห็นถึงระบบคิดหรืออุดมการณ์อันซับซ้อนที่ตัวบทสร้างขึ้น (Tyson, 2006 : 259) ส่วนในแง่ของวิธีการโดยทั่วๆ ไปขั้นตอนสุดท้ายก็มักจะจบลงที่การพลิกผันความสัมพันธ์ของคู่ตรงข้าม อย่างไรก็ตามนี่ก็อาจจะเป็นเพียงการอธิบายอย่างกว้างๆ ในบางกรณีการพลิกผันความสัมพันธ์ของความเป็นคู่ตรงข้ามก็ไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทางตรงข้ามเสมอไป ในบางครั้งก็อาจเป็นเพียงการปฏิเสธความหมายของตัวบท ดังเห็นได้จากการวิเคราะห์ในประเด็นคู่ตรงข้ามระหว่าง เนื้อแท้/เปลือกนอก ตัวบทให้คำเนื้อแท้ว่าอยู่เหนือเปลือกนอก เมื่อวิเคราะห์ด้วยวิธีการของข้อสร้างความหมายอีกด้านก็ไม่ใช่การนำเสนอในด้านตรงข้ามว่า เปลือกนอกอยู่เหนือเนื้อแท้ เป็นแต่เพียงการปฏิเสธความหมายที่ตัวบทนำเสนอว่า เนื้อแท้ไม่ได้อยู่เหนือเปลือกนอก เป็นต้น เพราะการค้นพบความหมายเชิงปฏิเสธเช่นนี้ก็คือการยืนยันถึงภาวะความหมายที่ไม่ไปทางใดทางหนึ่งของตัวบทเช่นกัน

ส่วนประเด็นอุดมการณ์ของตัวบทนั้นสำหรับนวนิยายเรื่องนี้้อาจอธิบายได้ว่าการที่ความหมายหลักตามกรอบโครงของเรื่องและความหมายในตรรกะอันเป็นรายละเอียดปลีกย่อยมักจะขัดแย้งหรือค้ำจ้องกันอยู่ในที่นั้นเป็นภาวะที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของแนวคิดแบบปิตาธิปไตยที่ครอบงำสังคมไทยมาช้านาน แม้ว่าโดยกรอบโครงของเรื่องนวนิยายเรื่องนี้เหมือนจะตั้งขึ้นภายใต้อุดมการณ์ที่เชิดชูความเท่าเทียมทางเพศ แต่สุนทรียะที่สำคัญของเรื่องก็ยังเป็นความชื่นชมต่อความอดทนอดกลั้นภายใต้กรอบเกณฑ์แห่งความงดงามของความเป็นเพศหญิงอันเป็นวิถีคิดแบบโบราณในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ขณะเดียวกันแม้กรอบโครงของเรื่องจะต่อต้านความเจ้าชู้ของเพศชายแต่ความหมายในระดับตรรกะของเรื่องก็ยังสื่อความว่าความเจ้าชู้ก็คือคุณสมบัติของเพศชายที่เพศหญิงพึงครอบครองอยู่นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา อโศกสิน. (2551). *เมียหลวง*. กรุงเทพฯ : เพื่อนดี.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. (2545). *อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง*. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ทำนอง วงศ์พุทธ. "การวิจารณ์วรรณกรรมแนวร้อยรื้อสร้าง : แนวคิด ทฤษฎี และแนวทาง การวิจารณ์". *วารสารของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น* . 37, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2563) : 278 – 296.
- สุเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *ทฤษฎีวิวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Blessler, Charles E. (1998). *Literary criticism : an introduction to theory and practice*. 2nd ed. New Jersey : Prentice Hall.
- Selden, Raman Widdowson, Peter and Brooker, Peter. (2005). *A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory*. 5th ed. Great Britain : Pearson Education Limited.
- Tyson, Lois. (2006). *Critical theory today : a userfriendly guide*. 2nd ed. London : Routledge.